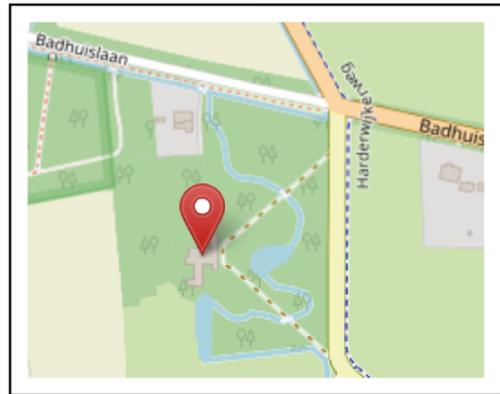


Huis Laag-Soeren, tuinaanleg
Harderwijkerweg 11
7121 MP Laag-Soeren

Monumentgegevens

Monumentnummer 0000184
Inschrijving register 01december 1999
Kadastrale aanduiding Dieren P 209



Historische park- en tuinaanleg uit de 19^{de} eeuw met invloeden van de vroege en de late Landschapsstijl en restanten van een formele aanleg uit de jaren zeventig van de 18de eeuw en behorende tot de buitenplaats Huis Laag Soeren onderdeel van het gelijknamige voormalige landgoed.

Historie en ligging:

Het landgoed Huis Laag-Soeren is grotendeels tot stand gekomen in de jaren tussen 1768 en 1774 in opdracht van de meester-metselaar C.A. van Kesteren uit Arnhem. Van Kesteren kocht in 1768 van baron Victor de Watteville een zestal boerderijen, de tiend in Laag-Soeren en aandelen in de markgronden en de Soerense Heeg. Behalve het Huis Laag-Soeren liet van Kesteren eveneens een drietal papiermolens en een graanmolen bouwen. Tevens liet hij sprengen graven, heidevelden beplanten en woeste gronden ontginnen. Vanaf 1818 was het landgoed eigendom van G.J. van Rhemen, eigenaar van de Gelderse Toren. Vervolgens kocht luitenant-generaal Ralph Dundas, baron Tindal, gouverneur van de vesting Doesburg in 1829 het landgoed. Het kadastraal minuutplan van 1832 (ingemeten in 1817) laat een complex zien dat samengesteld is uit een hoofdgebouw, vermoedelijk bestaande uit een voor- en achterhuis met aan weerszijden een kleiner bouwwerk, ter linker zijde een rechthoekige vijver, aan de voorzijde een park met een vloeiend verloopende vijver en aan de achterzijde een grote moestuin met boomgaard.

In 1848 of 1849 werd de schatrijke Amsterdamse effectenhandelaar Pieter Nicolaas Jut van Breukelerwaard (1786-1874) eigenaar van het landgoed en stichtte vervolgens in september 1849 het eerste Nederlandse kuuroord genaamd "Bethesda". Het in het achterliggende park gelegen en mogelijk reeds het volgende jaar gebouwde badhuis zou echter als gevolg van enige verwikkelingen pas op 1 mei 1870 geopend worden. Het kuuroord, dat in aanvang met name on- en minvermogenden als doelgroep had, zou in functie blijven tot juli 1942. Van Breukelerwaard had in Gräfenburg genezing gevonden voor een kwaal door middel van een koudwaterkuur. Om in Nederland, waar een dergelijk kuuroord nog niet bestond, een zelfde inrichting te stichten kocht hij het 500 hectaren grote landgoed "Huis Laag-Soeren" bestaande uit o.a. bos, landerijen, molens, huizen en een landhuis waarvan hij laatstgenoemde zelf tot zijn dood in mei 1874 zou bewonen. Na zijn dood kreeg het landhuis de functie van luxe hotel. Een brochure uit 1878 geeft een beschrijving van het hotel: 'En nu nog een enkel woord over het hotel, weleer de woning van de stichter. Het gebouw, met onderscheidene ruime en nette kamers is inderdaad keurig gemeubeld. Thans verhuurd aan den heer Berghege, die het geheel voor eigen rekening als hotel beheert en bezigt, kan het alleszins aanspraak maken op den naam van een uitmuntend landelijk verblijf of herstellingsoord voor den gegoeden stand. Voor het onderhoud van het park vóór het hote/ wordt voortdurend zorg gedragen, zijnde de tuinman van Bethesda er mede belast. Dat hier ook voor voldoende stalling is gezorgd, alsmede voor een geregelde omnibus-verbinding

gedurende den zomer op het station Dieren en een bade, die dagelijksche commissiën verricht ten gerieve der gasten, behoeft nauwelijks vermelding'. Ten tijde van Berghege is waarschijnlijk de dienstwoning ver- of herbouwd (ca. 1895-1905). In 1906 werd het hotel overgenomen door de familie Dullemond die later diverse verbouwingen liet uitvoeren waaronder de toevoeging van de huidige serres aan de voorgevel en de bouw van een garage in 1931. Het huis met bijgebouwen is in de loop van de jaren tachtig en negentig van de vorige eeuw grotendeels verloren gegaan door achterstallig onderhoud en brand.

Historische park- en tuinaanleg

Het park heeft een op hoofdlijnen goed bewaarde waarschijnlijk in twee fasen tot stand gekomen 19de eeuwse aanleg met elementen van de vroege en de late 18de eeuw. De aanleg kenmerkt zich door een hiërarchische compositie waarbij alle onderdelen op het in het centrum gelegen het huis zijn georiënteerd. De beide diagonale assen (toegangslanen) aan de oostzijde van het huis vormen restanten van een formele classicistische aanleg. Tussen deze beide lanen bevond zich in de periode 1774-1810 nog een derde rechte laan die, evenals de twee andere lanen, georiënteerd was op de middenas van het huis. De nagenoeg rechthoekige vijver ten zuiden van huis is eveneens een restant van deze oudere formele aanleg. De aan de westzijde van het huis gesitueerde moestuin met boomgaard maakt waarschijnlijk ook deel uit van de oudste aanleg. Ten noorden van het huis bevindt zich in de as van de rechterzijgevel van het hoofdgebouw een onverharde weg naar de Badhuislaan die langs een voormalige dienstwoning voert.

In de jaren tussen 1810 en 1817 zal de aanleg gewijzigd zijn in de vroege Landschapsstijl. Kenmerkend voor een aanleg de vroege Landschapsstijl is o.a. het besloten karakter met toepassing van structurerende elementen als kronkelende beplant met bloemdragende heesters, opgeworpen heuvels en verdiept gelegen vorm van tempeltjes, Chinese pagodes, Turkse tenten, ruïnes, hermitages en hutten. Van de genoemde elementen is met name aan de voorzijde van het huis gelegen slingerende vijver een voorbeeld evenals de nog in het park aanwezige kronkelende paadjes en het zich door het park van noord naar zuid slingerende smalle beekje. Bekend is dat rond 1870 ten noord-oosten van het huis een rietgedekt prieel of hut heeft gestaan. Mogelijk bevonden zich nog meer bouwsels in het park.

Kenmerkend voor de waarschijnlijk in het derde kwart van de 19de eeuw gerealiseerde aanpassingen in de late Landschapsstijl is het bewust aansluiting zoeken bij het omringende landschap. Terwille van de compositie worden soms hele dorpen verplaatst. Belangrijk zijn gebogen lanen, stromende beken, open weiden met boomgroepen, grote waterpartijen, doorkijkjes naar een kerktoeren of een dorp en een sterke afwisseling tussen open en gesloten en tussen licht en donker. Deze aspecten komen onder meer tot uitdrukking in het vrije zicht vanaf de achterzijde van het huis over de Soerense enk naar het Priesnitzmonument. De relatie met het omringende landschap komt dan ook met name tot uitdrukking aan de westzijde van het huis. Aan de oostzijde heeft het park nog steeds een meer besloten karakter. De beplanting van het park bestaat voornamelijk uit eiken, beuken (waaronder de rode beuk) en esdoorns alsmede o.a. enkele acacia's en kastanjes. Tevens bevinden zich op het zijn op het terrein diverse soorten rododendrons. De dennen in het park zijn waarschijnlijk pas in de loop van de twintigste eeuw aangeplant en maken geen deel uit van de landschappelijke aanleg.

Reden van plaatsing

Historische park- en tuinaanleg met invloeden van de vroege en late Landschapsstijl en restanten van een eenvoudige formele classicistisch aanleg uit het laatste kwart van de 18de eeuw behorend tot de buitenplaats Huis Laag Soeren,

onderdeel van het voormalige landgoed Huis Laag -Soeren.

- Het park is voor de gemeente Rheden in het algemeen en het dorp Laag-Soeren in het bijzonder van belang als voorbeeld van een in oorsprong uit de jaren '70 van de 18 eeuw daterend park met een eenvoudige formele aanleg dat vervolgens gevormd tot een aanleg met invloeden van de vroege en late Landschapstijl me belang voor de gemeente Rheden in het algemeen en als onderdeel van de voor de gemeente kenmerkende vrijwel aaneengesloten landgoederen- en buitenplaatsen- zone langs de Veluwezoom in het bijzonder.

Stedenbouwkundige waarden:

- Het park is van belang als onderdeel van de buitenplaats Huis Laag Soeren behorend tot het voormalige gelijknamige landgoed. Dit komt onder meer tot uitdrukking in nog aanwezige samenhang met de locatie van het huis, het voormalige postkantoor ten noorden van het huis, het badhuiscomplex en het omringende lanenstelsel. Het park is een beeldbepalend onderdeel van de historisch gegroeide dorp Laag-Soeren. Het complex is gesitueerd aan de zuidelijke dorpsentree van Laag-Soeren en is nauw verbonden met de ontwikkelingsgeschiedenis van Laag-Soeren sinds de late 18 eeuw. Het park heeft een zeldzaamheidswaarde qua aanleg, structuur en relatie met de omgeving.
Als zodanig is het park van bijzonder belang voor de instandhouding van het oorspronkelijke en unieke karakter van Laag-Soeren en het rijksbeschermd dorpsgezicht Laag-Soeren.

Cultuurhistorische waarden:

- De park- en tuinaanleg van de buitenplaats neemt als een van de oudste onderdelen van het landgoed in de ontwikkelingsgeschiedenis van Laag-Soeren in het algemeen en die van het kuuroord Bethesda in het bijzonder een belangrijke plaats in als onderdeel van het voormalig verblijf van C.A. van Kesteren, stichter van het landgoed en van Jut van Breukelerwaard, stichter van het kuuroord Bethesda.
Als zodanig is het terrein van bijzonder historisch belang voor de gemeente In het algemeen en voor het dorp Laag-Soeren in het bijzonder.

Voldoet aan de basisnormen a en b alsmede aan de meerwaarden 1a, 1b, 1d, 2a, 3a en 3c. Op grond van bovenstaande voldoet het pand aan artikel 9, sub a, b en c van de gemeentelijke monumentenverordening.



Historische park- en tuinaanleg van Huis Laag-Soeren – 2016.

Foto: Driekus Wolsink / fotoclub Veluwezoom © CC BY-NC-ND